

УДК 347.71

В. В. Резнікова,
д-р юрид. наук,
доцент,
Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка

ДОГОВІР ПРО СПІЛЬНУ ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ

Досліджено ознаки договору про спільну господарську діяльність. На підставі їх аналізу визначено поняття договору про спільну господарську діяльність. Здійснено класифікацію відповідних договорів.

Ключові слова: спільна діяльність, спільна господарська діяльність, поняття договору про спільну господарську діяльність, ознаки договору про спільну господарську діяльність, види договору про спільну господарську діяльність.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної ринкової економіки для успішного здійснення спільної господарської діяльності особливого значення набуває не тільки глибоке знання специфіки її правового регулювання, але і вміння

грамотно використовувати існуючі правові засоби з ціллю підвищення ефективності її провадження. Саме ефективністю, результативністю спільної господарської діяльності в кінцевому підсумку й визначається ступінь зацікавленості

© В. В. Резнікова, 2013

суб'єктів господарювання у використанні відповідної договірної конструкції у своїй повсякденній практиці господарювання. Об'єктивно необхідною за таких умов видається науково-теоретична розробка поняття договору про спільну господарську діяльність, дослідження особливостей його правового регулювання.

Рівень науково-теоретичної розробки, обґрунтування питань, пов'язаних із господарсько-правовим регулюванням договорів про спільну діяльність в Україні є недостатнім. Науково — теоретична розробка даної тематики здійснюється такими вітчизняними цивілістами, як: О. Є. Блажівська (дослідження про спільну діяльність присвячувались договору про спільну діяльність у цивільному праві) [1], Г. В. Юровська (праці присвячено договору простого товариства у цивільному праві) [2], Ю. А. Погуляев (предметом наукових інтересів автора стали професійні та інші знання як об'єкт вкладу у просте товариство) [3]; К. В. Шаперенков (його дослідження виконано в аспекті цивільно-правового регулювання договору простого товариства) [4]; Ю. І. Дмитрієва (досліджувала законодавче регулювання простого товариства у праві Німеччини та України:) [5] та ін. Однак в Україні практично відсутня комплексна розробка відповідної проблематики з господарсько-правової точки зору. Немає спеціальних господарсько-правових досліджень спільної господарської діяльності, її поняття, ознак, видів й умов провадження господарського договору про спільну діяльність (у тому числі договору простого товариства) тощо. Окреслена проблематика вже раніше була предметом уваги авторки [6], однак попередні дослідження до певної міри втратили свою актуальність через внесення численних змін до господарського законодавства, реформування податкового законодавства тощо, а тому їх актуальність залишається на сьогодні все ще незаперечною.

Метою цієї публікації є дослідження ознак договору про спільну господарську діяльність, визначення на основі їх аналізу поняття договору про спільну господарську діяльність, здійснення класифікації відповідних договорів.

Оскільки в господарсько-правовому аспекті спільна діяльність без створення юридичної особи є малодослідженою, то, передусім, видається необхідним виділити ознаки й визначити поняття договору про спільну господарську діяльність.

Щодо ознак договору про спільну господарську діяльність, то до них, вважаємо, можна віднести такі.

Особливий предмет договору та його мета. Такий договір завжди укладається зі спільною для учасників господарською метою для досягнення їм необхідних соціальних, економічних результатів та/або отримання прибутку. Відповідно до ЦК України (ч. 1 ст. 1130) за договором про спільну діяльність сторони зобов'язуються спільно діяти для досягнення певної мети, що не суперечить законові. Отож, мета, яку переслідують учасники договору про спільну господарську діяльність, повинна бути для них: а) спільною; б) законною; в) носити господарський характер.

У рамках спільної діяльності можливим є поєднання не лише приватних, а й публічних інтересів. Так, до прикладу, згідно зі ст. 5 Закону України від 1.07.2010 р. «Про державно-приватне партнерство» [7] спільна діяльність розглядається як одна з форм здійснення державно-приватного партнерства. Практика господарювання свідчить, що така форма партнерської взаємодії є виправданою, оскільки сприяє підвищенню рівня ефективності управління державними активами завдяки залученню знань, досвіду та фінансових ресурсів приватних партнерів.

Обмежений суб'єктний склад договору (він укладається за участю суб'єктів господарювання). Найчастіше сторонами в договорі про спільну господарську діяльність є саме суб'єкти господарювання, проте такі договори можуть укладатися і за участю інших учасників господарських відносин — органів/організацій господарського управління (при укладанні договорів про спільну діяльність, учасником яких є державне підприємство, установа або організація), негосподарських організацій (для задоволення їхніх господарських потреб у продукції, роботах, послугах суб'єктів господарювання, реалізації спільних інвестиційних проектів тощо) та ін. Слід зазначити, що на сьогодні Законом України від 21 вересня 2006 р. «Про управління об'єктами державної власності» передбачено: а) низку обмежень щодо здійснення спільної діяльності за участю державних підприємств, установ, організацій, а також господарських товариств, у статутному капіталі яких частка держави перевищує 50 %, а також б) повноваження органів/організацій господарського управління щодо здійснення спільної діяльності, де однією зі сторін є підприємства державного сектора економіки: *Кабінет Міністрів України* визначає порядок укладення таких договорів про спільну діяльність (п. п. (л) п. 18 ч. 2 ст. 5); *Центральний*

орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері управління об'єктами державної власності, відповідно до покладених на нього завдань погоджує укладення договорів про спільну діяльність, зміни до них і контролює виконання умов цих договорів (п. 17 ч. 1 ст. 5-1); у межах, визначених законодавством, під час відчуження державного майна, передачі майна при укладенні інвестиційних договорів (у тому числі договорів про спільну діяльність), виступає замовником оцінки майна, укладає договори про проведення оцінки майна (п. 25 ч. 1 ст. 5-1); *Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері економічного розвитку*, здійснює методологічне та, у межах власних повноважень, нормативно-правове забезпечення питань управління об'єктами державної власності, зокрема щодо спільної діяльності, де однією зі сторін є підприємства державного сектора економіки (п. 4, ч. 1 ст. 5-2); *Уповноважені органи управління* погоджують зазначеним суб'єктам договори про спільну діяльність, зміни до них і контролюють виконання умов цих договорів (п. 20 ч. 1 ст. 6); *Фонд державного майна України* погоджує також договори про спільну діяльність, зміни до них (п. п. (і) п. (1) ч. 1 ст. 7) [8].

Зі специфіки суб'єктного складу випливає й визначена правосуб'єктність сторін договору про спільну господарську діяльність, тобто здатність мати і користуватися правом на укладення та підписання вказаного договору.

Спеціальне нормативно-правове регулювання. Існує комплекс нормативно-правових актів господарського, податкового та бухгалтерського законодавства, присвячених саме регламентації договорів про спільну діяльність, наприклад: Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участі іноземного інвестора, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 р.; Інструкція про порядок здійснення державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участі іноземного інвестора, затверджена наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 20.02.1997 р.; Порядок ведення обліку результатів спільної діяльності на території України без створення юридичної особи, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2011 р.; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку спільної діяльності без створення юридичної особи, затверджені наказом

Міністерства фінансів України від 30.12.2011 р.; Порядок укладення державними підприємствами, установами, організаціями, а також господарськими товариствами, у статутному капіталі яких частка держави перевищує 50 відсотків, договорів про спільну діяльність, договорів комісії, доручення та управління майном, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 р. тощо.

Ускладнена процедура укладення договору. Річ у тім, що укладення господарського договору про спільну діяльність передбачає проходження додаткової адміністративної процедури взяття на облік в органах Державної податкової служби, а також обов'язкову державну реєстрацію договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, яку здійснює Мінекономрозвитку та уповноважені ним органи. Слід зазначити, що на обліку в органах Державної податкової служби повинні перебувати договори про спільну діяльність на території України без створення юридичної особи, на які поширюються особливості податкового обліку й оподаткування діяльності за такими договорами, визначені ст. 64 ПК України. Процедура взяття на облік господарських договорів про спільну діяльність в органах Державної податкової служби України визначається нами як «адміністративна» з огляду на те, що: а) вона містить елементи і прояви управлінсько-організаційних відносин типу «влада — підпорядкування», суб'єкт господарювання та орган Державної податкової служби не є рівноправними суб'єктами відносин, що складаються у процесі взяття на облік відповідного договору, а право органа Державної податкової служби взяти на облік договір про спільну господарську діяльність є одночасно і його обов'язком, що властиво адміністративно-правовим відносинам; б) механізм правовідношення, що виникає при взятті на облік договору, включає в себе чинники (правова норма, юридичний факт, суб'єкти), властиві адміністративно-правовому відношенню, при цьому значення юридичного факту має рішення органа Державної податкової служби про взяття на облік договору як юридичний акт індивідуального значення. Підставою є такі спеціальні нормативно-правові акти: Порядок обліку платників податків і зборів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 9.12.2011 р.; Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участі іноземного

інвестора, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 р.; Інструкція про порядок здійснення державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участі іноземного інвестора, затверджена наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 20.02.1997 р.

Тривалий характер дії договору. Господарські договори про спільну діяльність є переважно договорами з триваючим (а не одноразовим) виконанням. Вони укладаються, насамперед, з метою налагодження тривалих партнерських відносин, що обумовлюється такою ознакою господарської діяльності, як її систематичність.

Наявність у змісті договору особливих, властивих тільки йому умов (про управління спільною діяльністю, ведення обліку, складання відокремленого бухгалтерського балансу, розподіл результатів (прибутків і збитків), порядок покриття збитків від такої діяльності, ведення спільних справ учасників тощо).

Таким чином, щодо господарського договору про спільну діяльність діють окремі (особливі) правила як щодо підстав його укладання, так і щодо змісту відповідного господарсько-договірного зобов'язання.

У літературі до ознак зобов'язань, що виникають з договорів про спільну діяльність, відносять такі: а) здійснюється спільна діяльність осіб (часто більше двох) для досягнення будь-якої спільної мети, що не суперечить законові; б) діяльність здійснюється без створення юридичної особи; в) кожний учасник зобов'язань за спільною діяльністю виступає одночасно як боржник і як кредитор, однак жоден із них не може вимагати виконання для себе особисто, так само як і не зобов'язаний виконувати зобов'язання безпосередньо іншій стороні; г) взаємні права й обов'язки учасників опосередковані необхідністю досягнення спільної мети; д) на відміну від інших видів зобов'язань (міна, поставка тощо), де відбувається перехід майна від одного власника до іншого, у зобов'язаннях за спільною діяльністю майно часто об'єднується у спільну власність; е) наявність у сторін спільного інтересу на відміну, зокрема, від зобов'язань купівлі-продажу, оренди, в яких інтереси сторін протилежні: одна сторона має на меті передати (продати, передати в оренду) майно, а інша — набути майно у власність або у володіння й користування; є) спільна діяльність вимагає від учасників чіткої організації, тому зобов'язання мають чіткий організаційний характер (укладення договору, надання довіреності

тощо); сама суть спільної діяльності передбачає, як правило, певну зовнішню реалізацію — вона потребує від сторін вступати у відносини з третіми особами; і) зобов'язання за спільною діяльністю часто тривалі із зазначенням строку або без зазначення строку їх дії; ї) такі зобов'язання мають особистий характер [9, с. 37–40].

З огляду на викладене, *договір про спільну господарську діяльність* може бути визначено як такий господарський договір, який укладається переважно між суб'єктами господарювання зі спільною господарською (комерційною та/або некомерційною) метою, за для досягнення якої вони зобов'язуються спільно діяти протягом певного періоду часу на умовах, визначених цим договором.

Враховуючи те, що господарському договору про спільну діяльність властивими є як загальні ознаки цієї правової категорії, так і специфічні, притаманні саме цьому виду договору, доречним є подальше проведення аналізу й характеристики його за рядом таких класифікаційних критеріїв.

За суб'єктивним складом договір про спільну господарську діяльність може бути дво- або багатостороннім. Переважно багатосторонній характер договору дозволяє одночасно брати участь у ньому кільком суб'єктам господарювання, що мають однаковий економічний, інший спільний господарський інтерес. Учасники спільної діяльності, з огляду на їх спільні інтереси і цілі, не можуть протиставлятися один одному як традиційні боржники і кредитори. Взаємні права й обов'язки виникають тут у кожного учасника по відношенню до інших. Кожен учасник зобов'язання виступає одночасно і як боржник, і як кредитор. Така складна, переплетена структура взаємозв'язків, спричинена багатостороннім характером відносин, невласлива звичайним двостороннім господарським зобов'язанням. Взаємні права й обов'язки учасників опосередковані необхідністю досягнення спільної мети. Свого часу серед вчених навіть мала місце дискусія з приводу того, чи можуть учасники договору про спільну діяльність пред'являти претензії та позови один до одного, оскільки вони за цим договором виступають на одному боці не як протилежні сторони, а спільно — як учасники. Однак, хоч договором і передбачається здійснення спільних дій, кожен з учасників має власні обов'язки, які виражаються у внесенні вкладів і вчиненні певних дій, невиконання яких може завдати шкоди іншим учасникам і які, внаслідок такого невиконання, мають право вимагати відшкодування завданих їм збитків.

За юридичною підставою укладення договір про спільну діяльність належить до тих господарських договорів, які укладаються на підставі вільних намірів сторін, юридично виражених істотними умовами договору (є регульованим).

За способом виникнення господарський договір про спільну діяльність слід віднести до числа формальних, тобто таких, для укладення яких необхідні два моменти: узгодження волевиявлення сторін (консенсус) та вираження волі у певній (визначеній законом) формі. Форма такого договору є не інакше як письмовою, з огляду на вимоги ПК України (ст. ст. 64, 117, п. 153.14 ст. 153), Порядку обліку платників податків і зборів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 9.12.2011 р., Порядку ведення обліку результатів спільної діяльності на території України без створення юридичної особи, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2011 р. та ін. Суб'єкти господарювання, що прийняли рішення про ведення спільної діяльності на території України без створення юридичної особи, не можуть уникнути підписання і скріплення печатками (за їх наявності) договору, викладеного у формі єдиного документа.

За способом оферти і визначення змісту договору про спільну господарську діяльність є договором, зміст якого сторони визначають при його укладенні.

За сукупністю прав і обов'язків, якими наділяються суб'єкти відповідного договірної зобов'язання, вони є складними.

Висновки. *Ознаками договору про спільну господарську діяльність*, на нашу думку, є: а) особливий предмет договору та його мета; б) можливість поєднання не лише приватних, а й публічних інтересів; в) обмежений суб'єктний склад; г) спеціальне нормативно-правове регулювання; д) ускладнена процедура укладення; е) тривалий характер дії; ж) наявність у змісті договору особливих, властивих тільки йому умов.

Визначити *договір про спільну господарську діяльність* можна, вважаємо, як такий господарський договір, який укладається переважно між суб'єктами господарювання зі спільною господарською (комерційною та/або некомерційною) метою, за для досягнення якої вони зобов'язуються спільно діяти протягом певного періоду часу на умовах, визначених цим договором.

Класифікація господарських договорів про спільну діяльність є можливою:

за правовою характеристикою суб'єктного складу (на договори про спільну господарську

діяльність резидентів та за участю іноземного інвестора);

за ознакою об'єднання вкладів (на спільну господарську діяльність у формі простого товариства (з об'єднанням вкладів) та без об'єднання вкладів); за кількістю учасників (на дво- та багатосторонні договори);

за характером мети (на договори, що укладаються з комерційною та/або некомерційною метою (отримання прибутку чи досягнення інших соціальних, економічних результатів).

Список використаних джерел

1. Блажівська О. Є. Договір про спільну діяльність : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. Є. Блажівська. — К., 2007. — 19 с.
2. Юровська Г. В. Договір простого товариства у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. В. Юровська. — К., 2010. — 18 с.
3. Погуляев С. Ю. Передача технологій в виде вклада в простое товарищество : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Сергей Юрьевич Погуляев. — Х., 2002. — 199 с.
4. Шаперенков К. В. Цивільно-правове регулювання договору простого товариства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / К. В. Шаперенков. — К., 2009. — 17 с.
5. Дмитрієва Ю. А. Просте товариство: законодавче регулювання у праві Німеччини та України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю. А. Дмитрієва. — К., 2008. — 16 с.
6. Резнікова В. В. Правове регулювання спільної господарської діяльності в Україні / В. В. Резнікова. — Київ : ЦУЛ, 2007. — 280 с.
7. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 р. / Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 40. — Ст. 524.
8. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21 вересня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 46. — Ст. 456.
9. Посполітак В. Зобов'язання за договором про спільну діяльність. Договір простого товариства / В. Посполітак, Р. Ханік-Посполітак // Українське комерційне право. — 2003. — № 4. — С. 35–49.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013 р.